

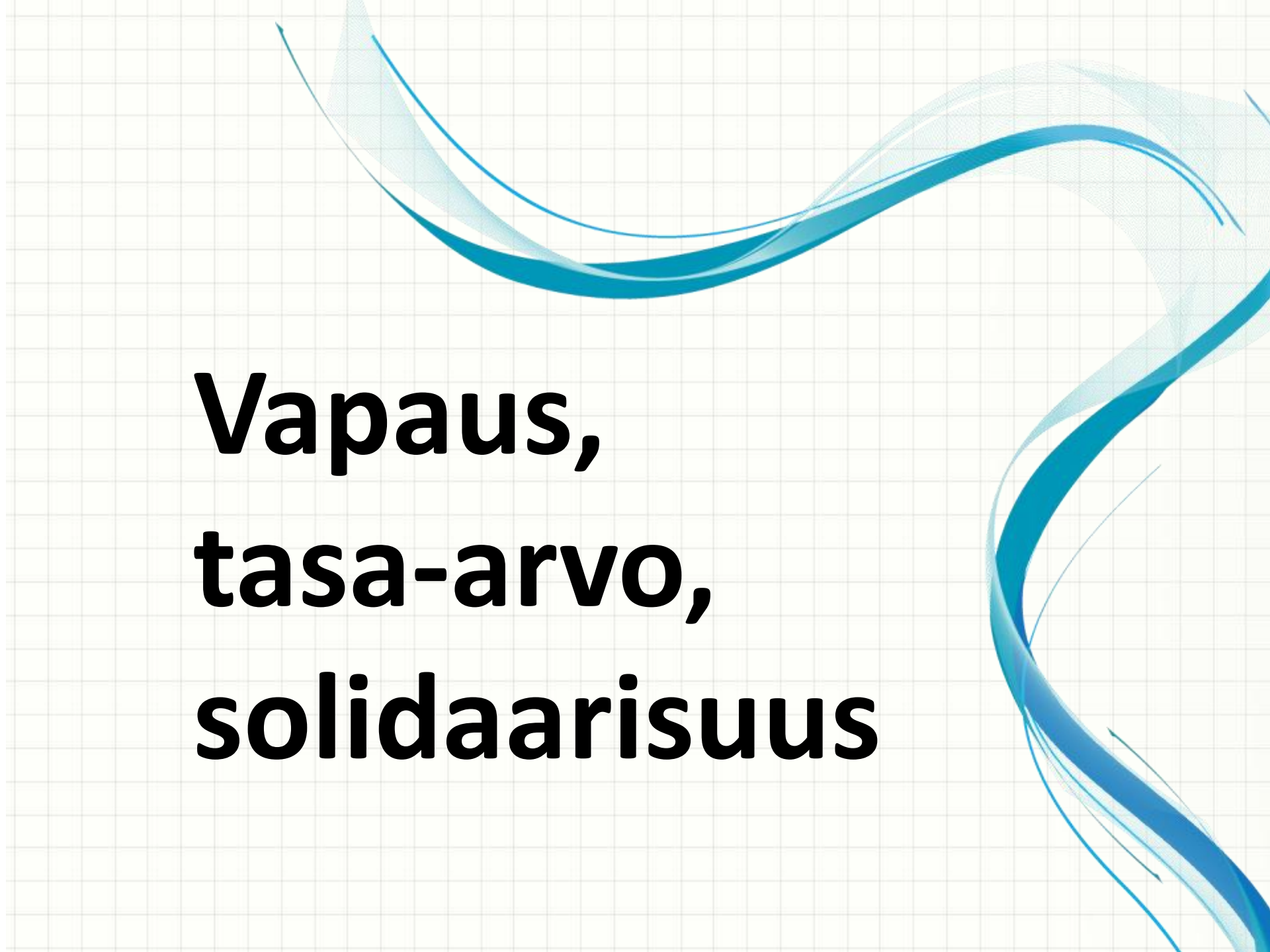
VALINNANVAPPAUS – MISTÄ SILLOIN PUHUTAAN?

Juhani Lehto

19.4.2016

The background features a light gray grid pattern. Overlaid on this are several flowing, wavy lines in shades of blue and teal. These lines originate from the top left and curve downwards and to the right, eventually curving back towards the bottom right. The lines have a soft, ethereal quality with some transparency, giving them a sense of movement and depth.

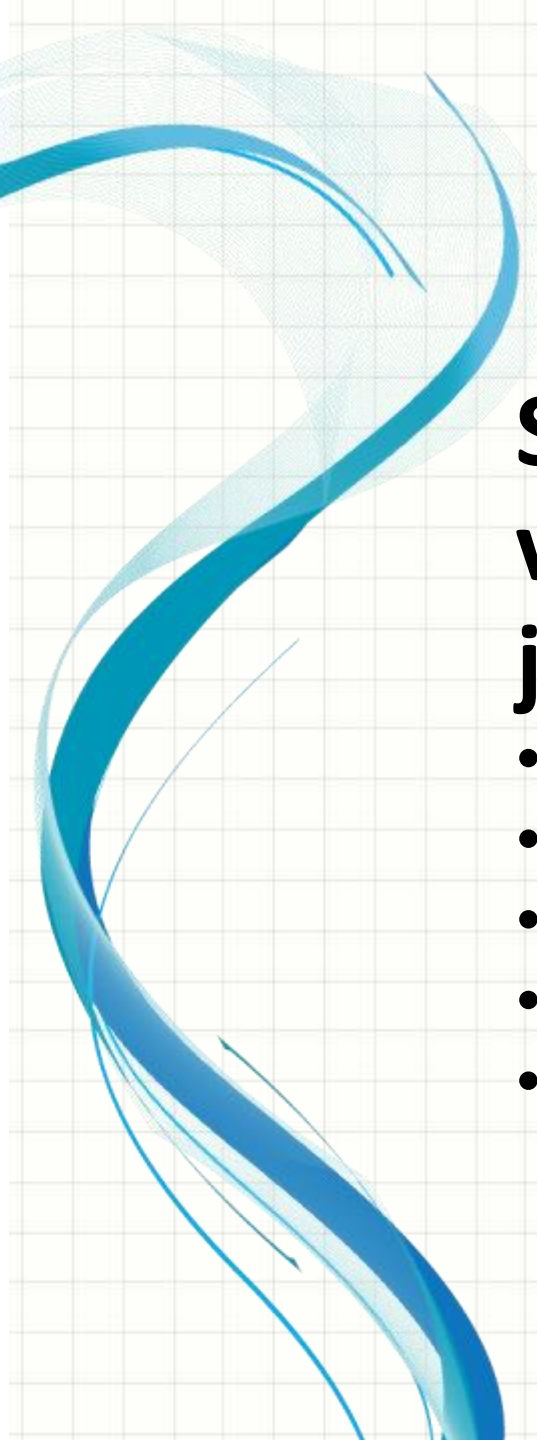
**Liberté,
égalité,
fraternité**

The background features a light gray grid pattern. Overlaid on this are several flowing, wavy lines in shades of blue and cyan. These lines originate from the top left and curve downwards and to the right, eventually looping back towards the bottom right corner. The lines have a soft, ethereal quality with some transparency, giving them a sense of movement and depth.

**Vapaus,
tasa-arvo,
solidaarisuus**

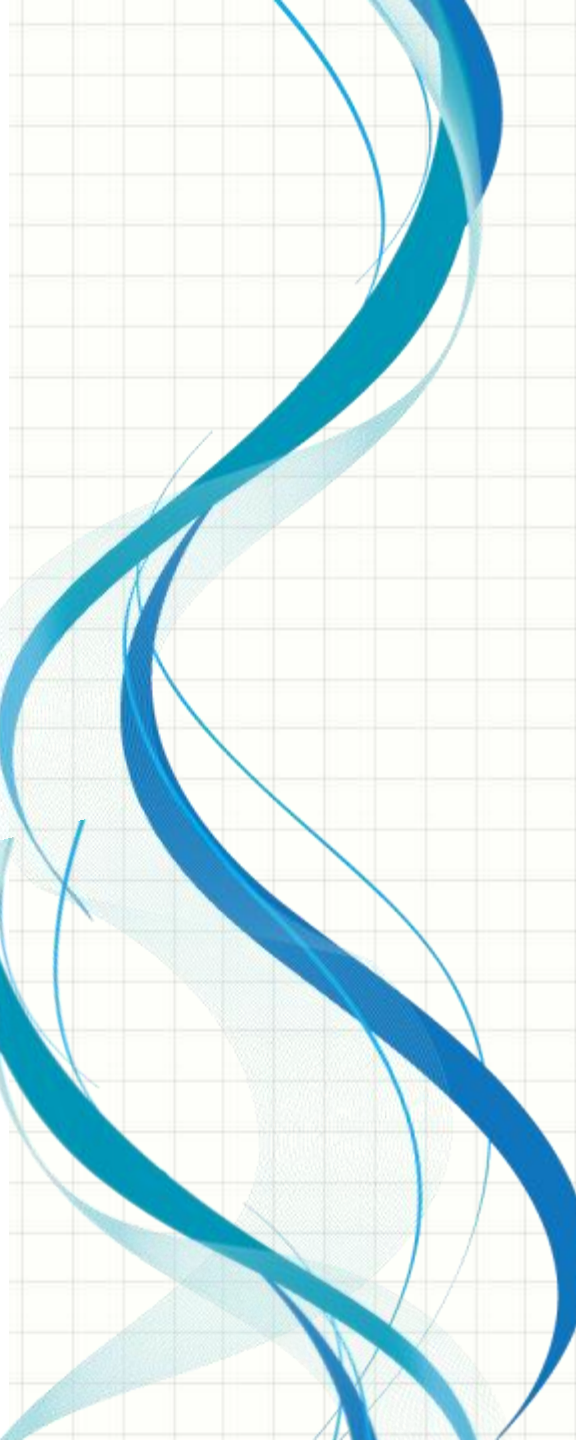
Vapaus valita

- Asuinpaikka
- Työpaikka
- Ketä äänestää päättäjäksi
- Kenen kanssa tekee yhteistyötä
- Mitä ja keneltä ostaa ja mitä jättää ostamatta
- Mitä ajattelee, mitä sanoo
-

Sosiaali- ja terveydenhuolto vapausoikeuksien jälkijunassa

- **Pakkohoito**
- **Viranomaisvalta**
- **Asiantuntijavalta**
- **Asiakastietojen omistajuus**
- **Vapaus valita mitä palveluja käyttää**

**”Valinnanvapaus
sosiaaliturvajärjestelmän
toimintaperiaatteena merkitsee,
että asiakkaalle itselleen
myönnetään oikeus päättää,
millaisia sosiaalipalveluja hän
milloinkin käyttää hyväkseen.”**

**”Tärkeä edellytys
valinnanvapauden toteuttamiselle
on, että vaihtoehtoisia palveluja
todella on saatavissa.”**

**(Sosiaalihuollon periaatekomitean mietintö I,
yleiset periaatteet. Komiteamietinto 1971: A
25, s. 35)**

Mitä asiakas voi(si) valita?

- **Tarvitseeko palvelua vai ei**
- **Saako palvelun kotona, avopalveluna vai laitoksessa**
- **Missä sijaitsevassa palvelupisteessä asioi**
- **Mitä hoito- tai toimintavaihtoehtoa sovelletaan**
- **Kenen työntekijän kanssa ryhtyy pitempiaikaiseen luottamussuhteeseen**
- **Kenelle tai keille antaa pääsyn intiimeihin itseään koskeviin tietoihin**
- **Käyttääkö kaikkiin palvelutarpeisiinsa samaa palvelutuottajaorganisaatiota vai eri tarpeisiin eri organisaatioita**
- **Palvelupisteen esim sen perusteella, missä on paras koettu, mitattu tai markkinoitu palvelun laatu tai lyhimmät jonotusajat tai mukavimmat odotustilat**
- **Palvelupisteen valinta maineen perusteella**
- **Suosiiko jostain syystä erityisesti julkista, yksityistä tai kolmannen sektorin palvelutuottajaa**

Sairausvakuutuslain valmistelu 1959-1962 ja valinnan vapaus

Potilaan oikeus valita lääkäri jonka hoitoon hakeutuu

Mutta myös vapaus sääntelystä:

- **Potilaan mahdollisuus hakeutua suoraan erikoislääkärille - > ”ohituskaista”**
- **Lääkärin oikeus valita paikka, jossa tarjoaa palveluaan -> alueellinen eriarvoisuus**
- **Lääkärin oikeus valita, minkä hinnan perii palvelustaan -> potilaan omavastuita ei sidottu todelliseen hintaan**

Terveydenhuoltolaki (2010)

- **Vapaus valita terveysasema, sairaala ja hoitava ammattilainen**
- **Hoitava ammattilainen** ”toimintayksikön toiminnan tarkoituksenmukaisen järjestämisen rajoissa”.
- **Sairaala** ”yhteisymmärryksessä lähettävän lääkärin kanssa”
- **Terveysasema** ilman rajoittavia ehtoja

Terveysasemaa valitessa asiakas valitsee

- Tarvitseeko palvelua vai ei
- Saako palvelun kotona, avopalveluna vai laitoksessa
- **Missä sijaitsevassa palvelupisteessä asioi**
- Mitä hoito- tai toimintavaihtoehtoa sovelletaan
- **Kenen työntekijän kanssa ryhtyy pitempiaikaiseen luottamussuhteeseen**
- Kenelle tai keille antaa pääsyn intiimeihin itseään koskeviin tietoihin
- Käyttääkö kaikkiin palvelutarpeisiinsa samaa palvelutuottajaorganisaatiota vai eri tarpeisiin eri organisaatioita
- **Palvelupisteen esim sen perusteella, missä on paras koettu, mitattu tai markkinoitu palvelun laatu tai lyhimmat jonotusajat tai mukavimmat odotustilat**
- **Palvelupisteen valinta maineen perusteella**
- Suosiiko jostain syystä erityisesti julkista, yksityistä tai kolmannen sektorin palvelutuottajaa

Nykysosiaalihuolto

- **Palveluseteli paikoitellen** (sidotulla tai vapaalla asiakkaan omavastuulla)
- **Henkilökohtaisen budjetin kokeilu**
- **Paikoitellen mahdollisuus vaihtaa hoitavaa ammattilaista tai asiointiyksikköä**

Valinnanvapaus on sitä tärkeämpää, mitä enemmän asiakkuus määrittää henkilön elämää

- **Kuinka pitkän ajan**
- **Kuinka vahvasti vaikuttaa arkeen**
- **Kuinka syvästi psyykkiseen ja fyysiseen toimintakykyyn**
- **-> esim vammais-, mielenterveys- ja vanhustenhuolto ensisijaisia**

SSS-valinnanvapaus

- **Vapaus valita julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelutuottaja(organisaation) välillä**
- **Raha seuraa asiakasta**
- **Sovelletaan ”pääsääntöisesti” sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluihin ja ”soveltuvin osin” erityispalveluihin**
- **Pääsääntöisesti yhtiöitetään kilpailuttavan valinnanvapauden piirissä olevat julkiset palvelut**

KYSE ON ENEMMÄN PALVELUJÄRJESTELMÄN KEHITYKSEN MARKKINAOHJAUKSESTA KUIN VALINNAN VAPAUDESTA

- **Perustelut valtioneuvoston päätöksissä marrakuun alussa 2015 ja huhtikuun alussa 2016**
- **Brommelsin ryhmän väliraportti**
- **”Valinnanvapauden piiriin tulevan” julkisen palvelun yhtiöittämisvaatimus**

YHTIÖITTÄMINEN JA YKSITYISTÄMINEN ON JO PITKÄLLÄ

- Keskussairaaloiden osien yhtiöittäminen (laboratorio, kuvantaminen, apteekki, tekonivelsairaala, sydänsairaala....)
- Peruspalvelujen liikelaitostaminen
- Ulkoistaminen ja kilpailuttaminen – 33 % sosiaalipalveluista ja 22 % terveyspalveluista hankitaan yksityisiltä tuottajilta, erityisesti:
 - Mielenterveys- ja päihdeasiakkaille
 - Hoivapalveluja vanhuksille
 - Lääkärien vastaanotoilla käynnit
 - Apteekit, fysioterapia, kuntoutus, vammaispalvelut...
- Lääkkeet, välineet, huoltopalvelut, muut tukipalvelut (sairaalassa jopa 40 % käyttömenoista)
- Olettamus: noin 50 % sotemenoista kuluu ostoihin yksityissektorilta

SSS/SOTE-YHTIÖITTÄMINEN

- **5.4.2016 linjauksen mukaan julkinen sotehenkilöstö ja irtain omaisuus siirretään maakunnille, niiden kiinteistöt jäävät kunnille ja toimintaa hoidetaan siis vuokratiloissa**
- **Oletettavasti kunnat yhtiöittävät kiinteistöt siltä osin kun sitä ei ole jo tehty**
- **Maakuntien vaaditaan yhtiöittävän valinnanvapauden piirissä olevan julkisen toiminnan kilpailuneutraalisuuden nimissä.**

KOMMENTTEJA

- **Valinnanvapautta on mahdollista kehittää ilman paineita yhtiöittämiseen**
- **Kilpailua tuottajien välillä on mahdollista kehittää ilman paineita yhtiöittämiseen**
- **Yhtiöittämisen toteuttamistapa on päätettävä sen mukaan, onko ensisijaisena tavoitteena esim.:**
 - **Vain tehdä tilaa yksityisille yrityksille ja järjestöille**
 - **Ottaa ensimmäinen askel kohti yksikön osien tai kokonaisuuden yksityistämistä**
 - **Muodostaa mahdollisimman tehokkaita ja yksityisiä yrityksiä haastavia julkisomisteisia yhtiöitä**
- **Yhtiöllä tulee olla vakuuksia mm sopimusten ja lainojen saamiseksi – miten pääomittaminen?**
- **Myös yksityisten yritysten suhteen on esitettävissä vaatimuksia kilpailuneutraliteetin nimissä**

Säännelty markkinat

- Miten perus/omalääkärit, -hoitajat ja – sosiaalityöntekijät asemoidaan markkinoille (vrt rooli ”sisäänheittäjinä”, ”portinvartijoina”, ”viranomaispäätöksissä” jne)
- Millainen palveluvalikoima kilpailijoiden on tarjottava asiakkailleen – ja miten tämä erotetaan kilpailijan muusta toiminnasta
- Miten erityispalvelujen kilpailu ja valinta järjestetään ja miten integraatio peruspalveluihin taataan (esim erikoislääkärien avopalvelu, kuntoutus, fysioterapia, erityisvammaispalvelut, lasten erityispalvelut...)
- Sekä kilpailtuun että ei-kilpailtuun toimintaan liittyvän palvelun asemoiminen (apteekki, laboratorio, kuvantaminen, ensihoito, päivystys...)

Säännelty markkinat 2

- Miten palvelupisteiden sijoittumista ohjataan
- Miten tuottajien pyrkimykset valikoida asiakkaansa tai perusteeton ohjaus erityispalveluihin estetään
- Miten tuottajat kannustetaan toiminnan kohdistamiseen tasa-arvoa ja terveystoimittisten tavoitteiden toteutumista tukevalla tavalla (esim ehkäisevä työ, paljon palveluja tarvitsevien palvelukokonaisuudet jne)
- Miten turvataan asiakkaiden valinnanvapauden edellyttämä erilaisten vaihtoehtojen tarjolla olo koko Suomessa
- Kuinka pitkän ajan kuluttua asiakas voi tehdä uuden valinnan
- Miten turvataan asiakkaan valinnanmahdollisuus ja muut oikeudet palvelutuottajavalinnan jälkeen (esim mahdollisuus valita luottotyöntekijä, muutoksenhaku ammattilaisten tekemistä ratkaisuksista, valitusten käsittely)
- Miten turvataan asiakkaille tietoisten valintojen edellyttämä tieto ja neuvonta

Säännelty markkinat 3

- **Mitkä sääntelyn vaatimukset hoidetaan ensisijaisesti kilpailuun osallistumisen ehtojen ja hyväksymismenettelyn kautta ja mitkä hyväksymisen jälkeisillä pelisäännöillä ja kannustimilla?**
- **Miten turvataan työntekijöiden oikeudet?**
- **Miten estetään eriarvoisuutta ylläpitävä asiakasmaksujen taso?**

1

- Valinnanvapaus on tärkeä ja sitä voi laajentaa ilman markkinoistamista

2

- Markkinoistaminen ei vähennä vaan lisää sääntelyn tarvetta

3

- Onko samantekevää, onko kissa valkoinen vai musta, kunhan se pyydystää hiiriä